

Keywords: mathematical concepts, mathematical thinking, mathematical self-education, educational-cognitive activity.

Стаття надійшла до редакції 21.04.2015

УДК 7.01.006.3

*Карпенко І. В., Дениско Л. М., Яковенко К. П.
Харків, Україна*

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ЯК ПРОФЕСІЙНА МАЙСТЕРНЯ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ

У статті порушено питання педагогічної практики як невід'ємної складової навчального процесу.

Трансформаційний процеси, що відбуваються в сучасному суспільстві, торкаються практично всіх його сторін. Освіта, як невід'ємна складова суспільства, його спосіб життєдіяльності, як ніколи вимагає не тільки використання нарративних методів, а, насамперед, інноваційних методів, не лише відповіді на питання «Що робити?», а й відповіді на питання «Як робити?». Відповідь на питання «Як робити?» передбачає використання різних гуманітарних технологій, що в нових умовах інформаційного суспільства повинні сприяти вдосконаленню особистості, розвитку її творчого потенціалу, її здібностей.

Сьогоднішня система освіти в Україні вимагає реформ. Це відзначається не тільки експертами в галузі освіти, самими викладачами та вчителями, а й студентами. На думку останніх, процес навчання у вітчизняних вузах повинен стати таким, як у європейських. Наприклад, на відміну від європейських підручників, українські містять лише теорію, немає прикладів з практики. Підручники потрібно або модернізувати, або перекладати зарубіжні. Лекції та семінари мають перетворитися на цікаві дискусії, а не складатися з переказів викладачами та студентами того, що містять навчальні посібники. Необхідно оновити систему підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, обміну досвідом, роботи. Основні напрямки реформи освіти закріплені в прийнятому в липні 2014 р. «Законі про вищу освіту»[1].

Однак ці зусилля є малоефективними, якщо суб'єкти освіти є пасивними у цьому процесі, якщо самореалізація, творіння самого себе залишається поза мотивами і життєвими принципами особистості. Питання

професійної підготовки майбутніх викладачів вищих навчальних закладів, бакалаврів та магістрів є одним із найактуальніших в системі вищої освіти. Перебудова освіти пов'язана з інноваційними процесами і потребує підготовки викладача нової генерації: з високим культурним потенціалом, професіоналізмом, методичною майстерністю, толерантністю, умінням спілкуватися, ставитися до студента як до особистості. Ці характеристики відповідають вимогам до сучасного викладача. Слушною у цьому аспекті є думка В. Кременя, що навіть найсучасніші комп'ютерні системи, високі комунікаційні технології, які, безперечно, стимулюють динаміку і ефективність навчального процесу, ніколи не зможуть повністю витіснити і замінити мистецтво безпосереднього педагогічного діалогу[2, с. 360].

У становленні і формуванні майбутніх викладачів значна роль належить педагогічній практиці. Згідно статті 51 «Закону про вищу школу» педагогічна практика є невід'ємною складовою учбового процесу[1]. У процесі педагогічної практики вирішується головне завдання: відтворення професійних знань в аудиторії студентів базових навчальних закладів. Як правило, для філософських факультетів університетів такими базовими навчальними практиками є училища, технікуми, коледжі, вузи. Педагогічна практика поєднує в собі відповідь на два взаємопов'язані питання: «Що робити в процесі викладання?» і «Як робити?». Якщо відповідь на перше питання міститься в програмах та навчальних планах, то відповідь на друге питання потребує педагогічної майстерності. Остання не може бути опанованавиключно на теоретичних курсах з методики викладання філософських та культурологічних дисциплін. Питання «Що робити?» та «Як робити?» особливо актуалізувалось в умовах інформаційного суспільства, що демонструє трансформаційні та інноваційні зміни в усіх сферах життя як особистості, так і суспільства. І не випадково, що ці питання стали предметом обговорення на міжнародних конференціях. Так у січні 2003 року у Відні відбулася конференція «Пайдейя для ХХІ століття», на якій обговорювалися два фундаментальних питання: «Навчати для чого?» та «Чому навчати?». На цій конференції висвітлювалися різні соціокультурні та екзистенціальні проблеми кризи освіти. У березні 2003 року в Бостоні (США) проходила конференція «Пайдейя і релігія: освіта в ім'я демократії», де було поставлене питання військової та релігійної освіти.

Педагогічна практика дає можливість студентам-практикантам під керівництвом досвідчених методистів-викладачів наочно впровадити в освітній процес нові методи та засоби, виявити свою професійну підготовку, свій культурний рівень. Вона стає джерелом виховання як самого себе, так і студентів вузів. Можна констатувати, що педагогічна практика спрямована на формування людини як громадянина і має на меті

виховання гармонійно розвинутої людини, сприяє виявленню інтелектуального потенціалу. І в цьому сенсі практика стає різновидом сучасної Пайдейї.

Під час практики студенти мають можливість безпосередньо впровадити педагогічні надбання в учбовий процес. Змінюється сама роль студента на практиці: від суб'єкта, що навчається, до суб'єкта, що навчає, хоча слід зазначити й інший аспект. Студент-практикант не лише навчає, він навчаєтьсясам. Це зовсім нова ситуація в його житті, оскільки під час практики відбувається концентрація знань та вмінь з фахової спеціальної педагогіки, психології, культури, цілого комплексу гуманітарних наук. Не можна не погодитися з думкою С.Пазиніча, що педагог виступає одночасно як викладач, як дослідник, як вихователь і як виняткова високоосвічена індивідуальність [4, с. 26]. Перші кроки в цьому напрямку відбуваються саме під час педагогічної практики.

Особливо слід відзначити, що практика є тим засобом, котрий сприяє розвитку вмінь організації наукової роботи зі студентами. У цьому процесі відбувається залучення студентів до творчості; це перші кроки наукового пошуку. Співтворчість – дуже важливий для сучасної педагогіки філософський принцип, принцип сприяння. В. Табачковський вважає, що означений принцип започатковує перегляд антропологічної парадигми – антропології нормативізму й риторизму[6]. Натомість приходить педагогіка сприяння.У цьому контексті спільна наукова діяльність студента-практиканта та студентів базового вузу дає можливість розкриття їхніх потенціальних здібностей, їхньої налаштованості на світоглядні філософські проблеми. Так досить значущою формою підсумків практики в Харківському медичному базовому коледжі № 1 стали спільні наукові конференції студентів філософського факультету і студентів коледжу, що стали регіональними. На цих конференціях приймають участь студенти усіх медичних коледжейХарківського регіону, а також студенти базових коледжей інших профілів. У минулому році учасниками конференцій стали учні Харківської духовної семінарії. Теми конференцій різноманітні: «Філософія і медицина», «Філософія. Теологія. Медицина. Грані взаємозв'язку», «Людина: філософські виміри», «Чоловіче / жіноче: гармонія чи відчуження» та інші. Матеріали конференції надруковані у збірниках.

Під час проходження практики студенти факультету не тільки і не стільки знайомляться з методами та формами педагогічної роботи, а, насамперед, її виконують. Проте виконання останньої пов'язано з певними труднощами: підготовкою тексту лекції, розподілом матеріалу за часом, виокремленням основних положень, керуванням аудиторією, здатністю пов'язувати філософський текст з професійною орієнтацією студентів,

ораторськими здібностями. На їх подолання спрямовані як первинна практика та курси з методики викладання філософських дисциплін, так і філософський та культурологічний практикуми. Для студентів-практикантів підготовлено методичні рекомендації з активізації самостійної роботи, методичні поради «Як підготувати лекцію»; створено фонди текстів лекцій та семінарських занять, текстових завдань, авторами яких є практиканти; у процесі занять відбувається апробація мультимедійних засобів.

Студенти під час практики використовують інтерактивні методи: рольові ігри, дискусії, конференції, творчі завдання. Ці методи, впливаючи на свідомість студентів, їхні почуття, волю, світоглядну орієнтацію, дозволяють збільшити рівень засвоєння матеріалу. Водночас йдеться про поглиблення знань також у студентів-практикантів. У цьому контексті заслуговують на увагу результати досліджень Національного Тренінгового Центру США (штат Меріленд). З'ясувалось, що під час прослуховування лекції студент досягає найменших результатів у засвоєнні учбового матеріалу – лише 5 %, а найбільших – у процесі навчання інших (90%) [5]. Це важливий чинник, котрий необхідно враховувати не лише в процесі педагогічної практики, але й при плануванні учбового процесу.

Таким чином, педагогічна практика, по-перше, дозволяє перевірити рівень професійних знань у студентів, що надаються у вузі; по-друге, використати набуті знання як фахівцям у навчанні інших. Іншими словами, учбова лекція – це пасивне сприйняття матеріалу; викладення матеріалу студентами за допомогою інтерактивних методів – взаємонавчання, де студент і студент-викладач як практикант є рівнозначними суб'єктами процесу навчання, котрі усвідомлюють свою діяльність, активно аналізують свої знання і вміння.

Педагогічна практика є наближенням до реальних умов педагогічної професійної діяльності. Практика постає як своєрідна зустріч «Я з Іншим». Так В. Табачковський, спираючись на праці О. Больнова, вважає, що зустріч – це подія, котра сама по собі не має чіткого часового виміру, однак вона може бути плідною досить тривалий час. Такою зустріччю-подією є стосунки вчителя та учня. Ця зустріч є однією з найважливіших антропологічно-педагогічних обставин. Педагогічна практика у контексті феномену зустрічі вирішує питання професійної кваліфікації, професійної належності до спільноти вчителів, викладачів. Вчитель – то персональна й водночас загальнозначуща запорука неподільності «зв'язку часів» у людському способі буття [6, с. 140].

У такій інтерпретації заслуговує на увагу використання в освіті, в педагогічній практиці такої складової методичної настанови як турбота самої людини про себе. На думку В. Табачковського, «турбота про самого себе» повинна стати однією з провідних установок у педагогічній

антропології, у подоланні репресивних методів в освіті. «Турбота про самого себе» як філософська настанова в освіті та вихованні людини була запропонована великим Сократом. Її сенс концентрується в його максимі «Пізнай самого себе». Але що значить пізнати самого себе? В устах Сократа ця відповідь звучить досить парадоксально: «Я знаю, що нічого не знаю, але інші не знають і цього». Інший варіант відповіді – у функціонуванні грецької Пайдейї як системи освіти, як системи освітніх ідей і практик, що в своєму історичному розвитку послідовно виступають у декількох формах. Ці форми були достатньо проаналізовані в працях істориків і філософів не тільки у минулому, але і в сьогоденні, що свідчить про Пайдейю як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Пайдейя в сучасних умовах вимагає поєднання традицій і новацій, урахування досвіду минулого і знахідок сьогодення.

Видається, що своєрідною відповіддю на питання «Що значить пізнати себе?» можуть бути Кантівські вічні питання, котрі хвилюють людину протягом її життєвого шляху: «Що я повинен знати? Що я повинен зробити? На що я можу сподіватися? Що таке людина?». Відповіді на них складають сутність турботи людини про себе, турботи не як егоїста, а як головного суб'єкта суспільного життя. Без розвитку свого потенціалу людина не зможе реалізувати свої сили, здібності, сподівання, уміння, цілі. Підтвердженням такого розуміння «турботи про себе» стали Олімпійські ігри й особливо параолімпійські ігри.

Цікаву інтерпретацію «турботи про себе» представив М. Фуко в лекції «Герменевтика суб'єкта» у 1982 році. Цінним в інтерпретації М. Фуко «турботи про себе» є наступні положення: 1) Незнання здатне вийти за власні межі, і необхідна пам'ять, щоб здійснити перехід від незнання до знання (перехід, який завжди здійснюється за допомогою іншої людини). 2) Суб'єкт повинен прагнути не до того, щоб деяке знання змінило його незнання, а до того, щоб набути статусу суб'єкта, якого він ніколи не мав до цього. 3) Несуб'єкту слід надати статус суб'єкта, що визначається повнотою його стосунків зі своїм «Я». 4) Потрібно створити себе як суб'єкта, і в цей процес повинен втрутитися інший.

На думку М. Фуко, «турбота про себе», як ставлення до себе, виступає в сучасних умовах процесом самореалізації, вона – кінцева мета життя. Самореалізація – рідкісна форма існування. Він порівнює турботу людини про себе, самореалізацію з лікуванням душі; терапевти віддзеркалюють цю кореляцію (догляд за людиною тісно пов'язаний з доглядом за її душею). Така установка філософа не може не бути затребуваною в ситуації, коли криза духовності постає як глобальне явище [7]. У контексті пізнання себе як царини «турботи про себе», як процесу самореалізації, трансформація освіти постає як спосіб ефективності

життєдіяльності суспільства. Завдяки підвищенню рівня знань Японія за післявоєнний період збільшила обсяг виробництва в 25 разів. Держава поставила мету – кожному громадянину вищу освіту. За дванадцять років навчання японці отримують такий рівень і обсяг знань, який в США отримують за 16 років навчання. Невипадково те, що вузи Японії увійшли в перелік провідних вузів світу. На жаль, у цьому списку немає вузів України.

«Турбота про себе» як процес пізнання, процес самореалізації, принцип співтворчості, діалогу в освіті мають бути покладені, на думку В. Табачковського, в основу переходу від нормативно-репресивної педагогіки до філософсько-антропологічної. Він підкреслював, що в сучасних умовах антропологія та педагогіка подібно медицині повинні слідувати тезі «Не нашкодь». Але такий перехід дуже складний і суперечливий. Освіта вплетена в тканину життя суспільства, це її своєрідний малюнок. Але який він? Чи не нагадує він нам той, який відобразив Монтень у своїх «Дослідах»: «У даний час, коли люди йдуть однією дорогою і коли вивчення наук ведеться за розпорядженням влади, коли всі школи подібні між собою і дотримуються однакового способу виховання та навчання, – вже не звертають увагу на вагу і складність монети, а всякий приймає її за загальноприйнятою ціною, за встановленим курсом. Сперечаються не про якість монети, а про те, який відносно неї звичай, таким чином, у нас на все одна мірка. Медицину приймають так само, як і шарлатанство, чаклунство, зносини з духами померлих, передбачення, астрономічні таблиці, – все, аж до безглузких пошуків філософського каменю, приймається без заперечень»[3, с. 267].

Педагогічна практика в сучасних умовах як складова освіти потребує не лише узагальнення досвіду, але й інноваційних змін. Йдеться про оновлення державних стандартів щодо педагогічної практики, критерії оцінки її результатів, необхідність інноваційного забезпечення практики. Нажаль, за останні роки не з'явилося жодного підручника з методики викладання філософських та культурологічних дисциплін, рекомендацій із питань використання мультимедійних. Ці питання майже не обговорюються на міжнародних конференціях, відсутні на сторінках журналів та наукових часописів. Вирішення означених проблем повинно постійно знаходитися в царині питань Національної академії педагогічних наук, що без сумніву сприятиме вдосконаленню педагогічної практики як важливої ланки освітнього процесу України. Для освіти України, як і для освітньої реальності сьогодення в цілому, актуальною залишається підготовка високопрофесійних науково-педагогічних працівників, що відповідає інтеграційному критерію «педагогічна майстерність = мистецтво комунікації + новітні технології» [4, с. 24]. Педагогічна практика майбутніх викладачів реалізує себе як відповідь на питання, що необхідно робити і

зробити, використовуючи колосальний методичний матеріал, починаючи з маєвтики і закінчуючи сучасними інноваційними технологіями, допомагаючи не лише в оволодінні новітніми знаннями, але й у становленні творчої особистості, без якої неможливий подальший розвиток суспільства.

Ця стаття – запрошення до обговорення такої складної теми як методика викладання філософських дисциплін, коли вузам поряд з лекціями, практичними, семінарськими, індивідуальними завданнями, консультаціями, надано право встановлювати інші форми освітнього процесу та види навчальних завдань. Цю настанову «Закону України про вищу освіту» подано і в листі Міністерства освіти і науки від 05.12.2014 р. № 1/9–630 «Про неухильне дотримання принципів гарантування свободи педагогічної діяльності вчителя».

Список літератури: 1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556–VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=1&id=3442> 2. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с. 3. Монтень М. Опыты / М. Монтень ; пер. с фр. Г. Костикова; прим. Н. Мавлевич. – М. : Правда, 1991. – 656 с. 4. Пазиніч С. М. Філософський погляд на педагогічну діяльність в умовах духовної кризи суспільства / С. М. Пазиніч // Філософія і сучасність. – 2011. – № 5. – С. 17–19. 5. Соціально-педагогічні вектори педагогіки вищої школи. Збірник матеріалів. – Х. : Міськдрук, 2012. – 316 с. 6. Табачковський В. Проблеми педагогіки у світлі сучасної філософської антропології / В. Табачковський // Філософія освіти. – 2005. – № 1. – С. 135–147. 7. Фуко М. Герменевтика суб'єкта / М. Фуко ; [пер. с фр. А. Г. Погоняєва]. – СПб. : Наука, 2007. – 677 с.

Bibiliography (transliterated): 1. Zakon Ukrayiny «Pro vyshchu osvitu» vid 01.07.2014 r. # 1556–VII [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=1&id=3442> 2. Kremin' V. H. Osvita i nauka v Ukrayini – innovatsiyni aspekty. Stratehiya. Realizatsiya. Rezultaty / V. Kremin'. – K. : Hramota, 2005. – 448 s. 3. Monten' M. Opyty / M. Monten' ; per. s fr. H. Kostykova; prym. N. Mavlevych. – M. : Pravda, 1991. – 656 s. 4. Pazynich S. M. Filososfs'kyu pohlyad na pedahohichnu diyal'nist' v umovakh dukhovnoyi kryzy suspil'stva / S. M. Pazynich // Filosofiya i suchasnist'. – 2011. – # 5. – S. 17–19. 5. Sotsial'no-pedahohichni vektory pedahohiky vyshchoyi shkoly. Zbirnyk materialiv. – Kh. : Mis'kdruk, 2012. – 316 s. 6. Tabachkovs'kyu V. Problemy pedahohiky u svitli suchasnoyi filososfs'koyi antropolohiyi / V. Tabachkovs'kyu // Filosofiya osvity. – 2005. – # 1. – S. 135–147. 7. Fuko M. Hermenevtyka sub'yekta / M. Fuko ; [per. s fr. A. H. Pohonyaeva]. – SPb. : Nauka, 2007. – 677 s.

Карпенко І. В., Дениско Л. М., Яковенко К. П.

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ЯК ПРОФЕСІЙНА МАЙСТЕРНЯ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ

У статті порушено питання педагогічної практики як невід'ємної складової навчального процесу. Підкреслено, що педагогічна практика змінює роль студента: від суб'єкта, що навчається, до суб'єкта, що навчає. Вона поєднує в собі відповідь на два питання, котрі взаємопов'язані між собою: «Що робити в процесі навчання?» та «Як робити?». Подано форми та методи учбового процесу, які напрацьовані студентами-філософами. Доведено, що «Закон про вищу освіту» актуалізує в процесі практики такі філософсько-педагогічні настанови як турбота людини про себе, розгляд практики як своєрідної зустрічі «Я з Іншим».

Ключові слова: педагогічна практика, студенти, професійна підготовка, філософія.

Карпенко И. В., Дениско Л. М., Яковенко К. П.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРАКТИКА КАК ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ МАСТЕРСКАЯ БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ

В статье затронуты вопросы педагогической практики как неотъемлемой составляющей учебного процесса. Подчеркнуто, что педагогическая практика меняет роль студента: от субъекта обучающегося к субъекту обучающему. Практика сочетает в себе ответы на два вопроса, которые взаимосвязаны между собой: «Что делать в процессе обучения?» и «Как делать?». Представлены формы и методы учебного процесса, наработанные студентами-философами. Доведено, что «Закон о высшем образовании» актуализирует в процессе практики такие философско-педагогические установки как забота человека о себе, рассмотрение практики как своеобразной встречи «Я с Другим».

Ключевые слова: педагогическая практика, студенты, профессиональная подготовка, философия.

Karpenko I. V., Danisco L. M., K. P. Yakovenko

TEACHING PRACTICE AS A PROFESSIONAL WORKSHOP FOR FUTURE TEACHERS

The article touched teaching practice as an integral part of the educational process. It is emphasized that teaching practice changing role of the student from the subject, the learner to the subject that teaches. It combines the answer to two questions that are interrelated: "What in the learning process?" And "How do?". Posted forms and methods of educational process turned out students of philosophy. It is proved that the "Higher Education Act" updates in the practice of such philosophical and pedagogical guidance as very caring man to himself, as a kind of practice review meetings "I have with others."

Keywords: teaching practice, students, training, philosophy.

Стаття надійшла до редакції 06.04.15

УДК 378.14

*В. І. Клочко, А. А. Коломієць
Вінниця, Україна*

МЕТОДОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА САМООРГАНІЗАЦІЮ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями.

Проблема саморозвитку майбутніх фахівців є досить актуальною на сучасному етапі перебудови системи освіти. Адже фахівець повинен мати конкурентно спроможні на світовому ринку праці компетенції. Студент, який спрямований на саморозвиток буде готовий до професійної діяльності та постійного її вдосконалення. Тому виникає проблема самоорганізації самостійної роботи студентів, яка посилюється в умовах скорочення аудиторного навантаження за рахунок збільшення годин для самостійної роботи. Отже, виникає проблема методології педагогічної діяльності, яка буде спрямована на формування у студентів навичок до самостійної роботи.

Аналіз останніх наукових публікацій. Методології педагогічної діяльності в її різних аспектах присвячено чимало уваги як вітчизняних науковців (В. Бевз., Р. Гуревич, О. Захарченко, І. Зяюн, В. Клочко), так і закордонних Д. Дьюї, А. Дістервега та ін. Методологією організації самостійної роботи займалися А. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Бондарь, В. Буряк, В. Луценко, В. Мороз, П. Підкасистий, О. Понамьов, О. Савченко, І. Шимко, І. Шайдур, Н. Янгельський та ін.